25 NİSAN 2022

YIL 3 SAYI 23

SYNERGY

BİLKENT ENERJİ POLİTİKALARI ARAŞTIRMA MERKEZİ BÜLTENİ

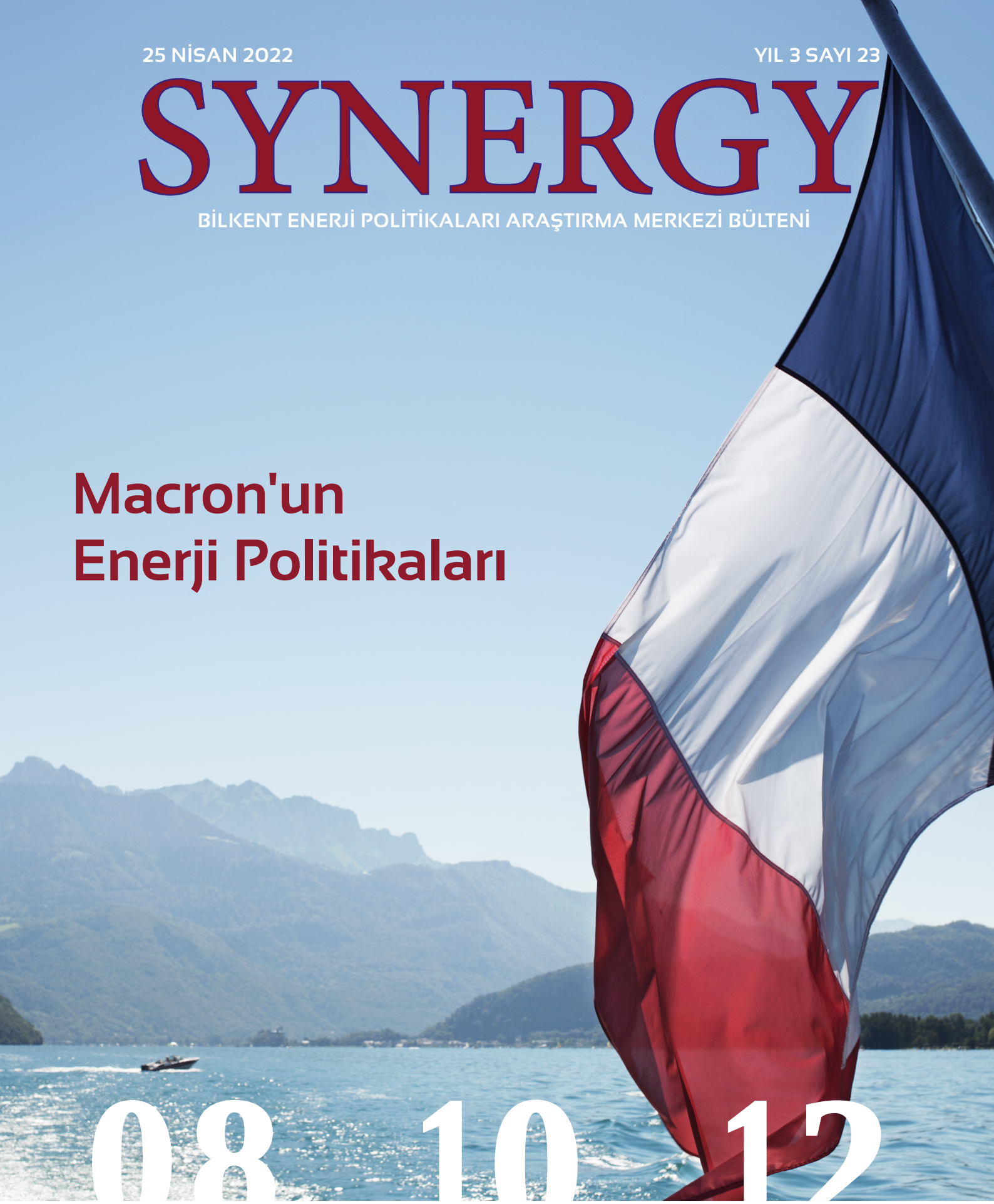

Macron'un Enerji Politikaları

08 ALMANYA'NIN YENİ GAZ DEPOLAMA YASASI

10 TÜRKİYE'DE GIDA ENFLASYONUNUN NEDENLERİ

12 ÜLKELER LANETLİ OLABİLİR Mİ?: DOĞAL KAYNAK LANETİ

SYNERGY
25 NİSAN 2022 YIL 3 SAYI 23
#84

Bu sayımızda...

04 .....Macron'un Enerji Politikaları

Fransa Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin ikinci turu Pazar günü yapıldı ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron milliyetçi aday Marine Le Pen'e karşı kesin bir zafer kazandı. Seçimlerden önce adayların meseleleri ele alma konusunda büyük farklılıkları vardı, ancak nükleer santrallerden enerji üretmeye devam etme konusunda çoğunlukla aynı taraftaydılar...

08 .....Almanya'nın Yeni Gaz Depolama Yasası

Hükümetleri gerçekçi enerji politikalarına yönelmeye zorlayan mevcut kriz ortamı, enerji arz güvenliğinin korunmasına yönelik yasal altyapının oluşturulması için gerekli adımların atılmasını gerektirmektedir. Enerji ihtiyacının karşılanması için enerji tedarikçileri...

10 .....Türkiye'de Gıda Enflasyonunun Nedenleri

Ülkemizdeki ekonomik açıdan düşüşün getirdiği sorunlardan biri olan gıda enflasyonu maalesef birçok insanın hayatını olumsuz bir yönde etkilemektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisini hissettiğimiz bu zamanlarda, gıda fiyatları hayli artmaktadır...

12.....Ülkeler Lanetli Olabilir Mi?: Doğal Kaynak Laneti

Dünya çapında doğal kaynaklar açısından zengin birçok ülkede, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri gibi demokrasinin iyi bir yere sahip olmadığı görülmüştür. Ayrıca bazı durumlarda bu ülkelerin bol doğal kaynak rezervlerinden beklenen ekonomik gelişmeye...

EDİTÖR:
GÖKBERK BİLGİN
İLETİŞİM: gokberk.bilgin@bilkent.edu.tr

HAKKIMIZDA

Enerji Politikaları Araştırma Merkezi

Synergy, gönüllü yazarlar tarafından bilkenteprc.com'da yayınlanan haftalık çevrim içi bir bültendir. Okuyucularımızdan gelen geri bildirimleri memnuniyetle karşılıyoruz. Lütfen görüşlerinizi eeps@bilkent.edu.tr adresine gönderiniz. Yayın Kurulu bildirimleri gözden geçirecek ve yer izin verdiği ölçüde paylaşacaktır. Bu bültenin içeriğinde yayınlanan yazılar tamamen yazarın sorumluluğundadır. Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi'nin veya üyelerinden herhangi birinin görüşlerini yansıtmayabilir.

BRENT PETROL	101.77 $/VARİL	BENZİN	19.11 ₺/LT
USD/TRY	14.76	DİZEL	22.16 ₺/LT
EUR/TRY	15.86	FUEL OIL	14.49

Macron'un Enerji Politikaları

Gökberk Bilgin

Fransa'daki Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin ikinci turu Pazar günü yapıldı ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron milliyetçi aday Marine Le Pen'e karşı kesin bir zafer kazandı. Seçimlerden önce adayların meseleleri ele alma konusunda büyük farklılıkları vardı, ancak nükleer santrallerden enerji üretmeye devam etme konusunda çoğunlukla aynı taraftaydılar. Her iki aday da birkaç nükleer santral ekleyerek Fransız nükleer kapasitesini genişletmek için benzer planlar önerseler de yenilenebilir enerjiyi genişletme konusunda farklı görüşlere sahipti.

Macron'un 2017 Seçimleri İçin Verdiği Sözler

2017 yılında, Macron ilk kez cumhurbaşkanı seçildiğinde, en büyük vaadi, nükleer enerjinin elektrik üretimindeki payını 2025 yılına kadar %75'ten %50'ye düşürmeyi amaçlayan bir politika çerçevesi oluşturmaktı. Bu, nükleer yatırımların durdurulmasını kapsamadan yenilenebilir enerji kaynaklarını arttırmayı amaçlıyordu. Macron ayrıca 2022'de görev süresinin sonunda Fransa'nın rüzgar ve güneş enerjisi kapasitesini ikiye katlayacağına söz verdi. Ayrıca enerji verimliliği projeleri için, evlerini enerji verimli hale getirmek için en yoksul vatandaşlar için 4 milyar Euro'luk bir hükümet fonu tasarlandı.

Petrol ve gaz sektörü için Fransız adayın temel amacı, Fransız topraklarındaki tüm keşif faaliyetlerini durdurmaktı.

İşin kömür boyutunda, iklim değişikliğiyle mücadelede Fransa'yı örnek bir ülke yapmak adına 2021 yılına kadar tüm kömür santrallerini kapatacağına söz verdi. Fransa'da kömürün enerji üretimindeki payı %2 civarında olduğu için bu konudan habersiz pek çok insan için iddialı bir politika gibi görünse de, sembolik bir jestten öte bir şey ifade etmiyordu.

Macron'un İlk Dönemi: 2017-2022

2020'de Macron yönetimi, yaşam döngülerini tamamlayan en eski iki nükleer santrali kapattı. Yönetim daha sonra 2035 için nükleer enerji paylaşım hedefini güncelledi. Macron, görev süresi boyunca kapatılan hiçbir reaktör olmayacağını da belirtti. 2020 sonunda nükleer enerjiden elektrik üretiminin payı %67'ye düştü.

Petrol ve gaz ticareti için Fransa, herhangi bir büyük petrol tedarikçisine bağımlı olmamaya yardımcı olan dengeli ve iyi

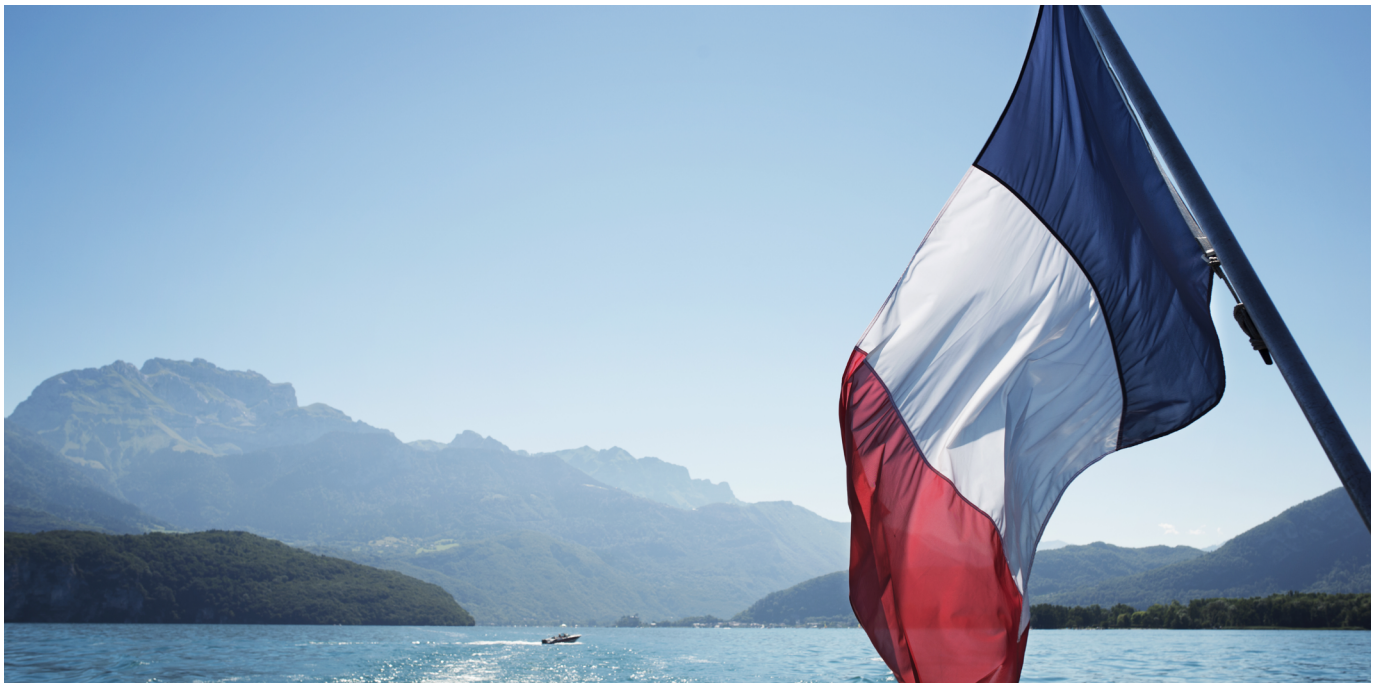

çeşitlendirilmiş bir ithalat politikası oluşturmuştu ve fosil yakıt ithalatının miktarı düşme eğiliminde seyretti. Petrol ve gaz arama konusunda hükümet, yeni lisansların verilmesini kısıtladı ve Fransız topraklarında 2040'tan sonra mevcut anlaşmaların yenilenmesini önlemek için bir yasa çıkardı. Ancak bu emtiaların üretim miktarı çok önemsiz olduğu için büyük bir fark yaratmadı. Pek çoğu, politikayı yine sembolik ve popülist bir jest olarak algıladı. Öte yandan, Fransız hükümeti, Rusya Federasyonu'na bağlı Arktik bölgesindeki sondaj faaliyetlerinde önemli bir Fransız petrol şirketi olan Total'i desteklemeye devam etti. Birçok çevre aktivisti, Macron'u bu politikanın işleyişine müdahale etmediği için eleştirdi. Rusya Ukrayna'yı işgal ettiğinde Total, Rusya Federasyonu ile devam eden operasyonlarını durdurma niyeti olmadığını beyan eden tek büyük petrol şirketiydi.

Petrol ve gaz sektörü, ulaşım, sanayi ve ısıtma amaçları için çoğunlukla önemini korudu ve Fransız hükümeti, enerji geçişini hızlandırmak için elektrikli araçları teşvik etmeye odaklandı. Diğer birçok hükümet gibi Fransa da 2040 yılına kadar benzinli motorlu araba satışlarını durdurmayı planlıyor.

Kömür tarafında ise operasyonlar söz verildiği gibi durmadı ve kömür santralleri bugün bile çalışmaya devam ediyor. Ancak, bu santralller yılda sadece 700 saat çalışmakla sınırlandırılmıştır. Bunun nedenlerinden biri nükleer santrallerin bakımıydı ve Fransız hükümeti enerji arzı tarafında sıkıntı yaşamaktan endişelendiği için kömür santrallerini kullanmaya devam etti. Bu kışın soğuk dönemlerinde kömür santrallerinin izin limitleri 1000 saate kadar çıktı.

Yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi, Fransız hükümeti için 2020'de ulaşmayı kararlaştırdıkları hedefler için bir başka sorunlu alan oldu. Fransa, enerjisinin yalnızca %19,1'ini yenilenebilir kaynaklardan üreterek Avrupa Birliği'nde hedefini kaçıran tek ülke oldu. Hedef %23 idi. Bu alanda hidroelektrik, baskın enerji kaynağı olmaya devam ediyor ve rüzgar ve güneş enerjisine yapılan yatırımlar istendiği kadar hızlı gelişmemektedir. Rüzgar enerjisine yönelik temel eleştiriler, yüksek maliyetleri ve çevreye olan olumsuz etkileridir. Öte yandan, Fransızlar güneş enerjisine şüpheyle bakıyorlar çünkü paneller Çin'de üretiliyor. Bu panellerin üretiminde yüksek karbon emisyonu salınımı

olduğu konusunda bir görüş var. Bu tartışmalara bürokratik prosedürleri de eklediğinizde, yatırım ortamı yenilenebilir enerji hedeflerine ulaşmada yetersiz kalıyor.

Macron rüzgar ve güneş enerjisi kapasitesini ikiye katlama sözü verdiğinde Fransa 13,76 GW rüzgar ve 7,4 GW güneş enerjisi kapasitesine sahipti. 2022 itibariyle rüzgar kapasitesi 19 GW'a çıkarken, güneş enerjisi 13 GW'a yükseldi. Böylece yönetimi, rüzgar kapasitesinde geride kalırken güneş hedeflerine neredeyse ulaşmayı başardı.

Son olarak, Fransız hükümeti hibeleri genişletti ve yoksul insanlar için ev yeniliklerini sübvanse etme vaadine tüm gelir seviyelerini dahil etti. MaPrimeRénov adlı proje, evlerini çevre dostu malzemelerle 20.000 €'ya kadar yenilemek isteyen vatandaşlara yardımcı oldu. 2021'de 800.000 hane projeden yararlanacak ve gelecek için genişletmeler planlanıyor. Fransız hükümetine göre 4,5 milyon evin tadilata ihtiyacı var ve mevcut hızla Fransa bu hedefe 2030'dan önce ulaşabilir.

Genel olarak, resimden Fransa'nın kusurlarıyla birlikte uzun vadeli bir enerji projeksiyon planı olduğunu ve Macron'un politikalarını bu hedeflere ulaşmak için uyarladığını görüyorum. Macron, 2017'de hedeflerini belirlerken Covid-19 ve Rusya-Ukrayna krizini öngöremezdi, dolayısıyla tüm hedeflerine ulaşmamasının geçerli sebepleri vardı. Cumhurbaşkanlığı'nın ilk döeminde enerji özelinde problem yaratan tek kararı, sonunda Sarı Ceketliler hareketine yol açan yakıt vergilerini artırmaktı.

Macron'un 2022 Seçimleri İçin Verdiği Sözler

2022'de Macron, nükleer enerjinin öncülük ettiği enerji politikalarını izlemeye devam etti. Bu kez yeni geliştirilen küçük modüler nükleer reaktörlere yapılan yatırımların karbon emisyonlarını azaltmaya odaklanırken enerji

bağımsızlık seviyelerini korumaya devam edeceğini belirtti. Plana göre, ek 25 GW nükleer enerji üretmek için 14 yeni nükleer reaktör 2050 yılında aktif olacak.

Yenilenebilir enerji hedeflerinin odak noktası ayrıca 40 GW açık deniz rüzgar enerjisi üzerinde çalışarak ve güneş enerjisi üretim kapasitesini 100 GW'a çıkararak 2050'yi hedefleyecek. Enerji geçiş projeleri için tahsis edilen para yılda 10 milyar Euro olacak, bu da tüm dönem için Fransız altyapısının yeşil enerji geçişine harcanabilecek 50 milyar Euro anlamına geliyor. Buna 2030 yılına kadar 140 milyon ağaç dikmek de dahildir.

Fransa cumhurbaşkanı olarak ikinci döneminde Macron, Rusya-Ukrayna Savaşı ve devam eden enerji krizi nedeniyle enerji politikalarında ciddi zorluklarla karşılaşacak. Yeni nükleer santrallerin hayata geçirilmesi zaman alacak ve bölgedeki Rus saldırganlığı devam ederse enerji piyasalarındaki istikrarsızlıklar devam edecek. Bu koşullar altında, iklim hedeflerine ulaşmak ikincil hale gelebilir ve daha fazla erteleme görebiliriz. Kömür sektörünün de aynı nedenlerle acil durumlarda aktif kalmasını bekleyebiliriz.

Nükleer enerji teknolojilerine devam eden yatırımlar, enerji dönüşümüne yönelik büyük bir adımdır. Fransa, yaşam döngülerini tamamlamış eski nükleer santralleri kapatırken, onları daha güvenli yeni nükleer reaktörlerle değiştirmeyi hedefliyor. Yenilenebilir enerji projeleri planlandığı gibi başarılı olmasa bile, bu, aynı miktarda enerji için fosil yakıtlara dayanan bir ülkeye kıyasla Fransız karbon emisyonlarını daha düşük tutacaktır. Almanya nükleerden tamamen vazgeçmekte ısrar ederse, farklı yaklaşımlara sahip bu iki ülkenin aynı iklim hedeflerine nasıl ulaşacağını izlemek çok ilginç olacak.

Almanya'nın Yeni Gaz Depolama Yasası

Erkin Sancarbaba

Hükümetleri gerçekçi enerji politikalarına yönelmeye zorlayan mevcut kriz ortamı, enerji arz güvenliğinin korunmasına yönelik yasal altyapının oluşturulması için gerekli adımların atılmasını gerektirmektedir. Enerji ihtiyacının karşılanması için enerji tedarikçileri ve enerji nakil yollarının çeşitlendirilememesinin yanı sıra krizin etkilerini ortadan kaldıracak gerekli tedbirlerin alınmaması birçok ülkenin iç piyasadaki talebi karşılamakta yetersiz kalmasına neden olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinin söz konusu çıkmazı göz önünde bulundurarak biraz geç de olsa düzenleme yapmaya başladıkları görülüyor. Mevcut enerji krizinin boyutunun ve sonuçlarının değerlendirildiği Almanya'da, enerji piyasasında arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelere hız verildi. Buna göre Almanya'da yeni gaz depolama yasası parlamento tarafından onaylandı ve 1 Mayıs'ta yürürlüğe girecek. Yeni yasa, kıştan önce yeterli gaz depolamasının sağlanmasını hedefliyor.

Yasa gereği, Alman hükümetinin geçmişte özelleştirilen ve bugüne kadar devlet kurumlarından bağımsız inisiyatifleri karar alma süreçlerinde kullanabilen gaz sektörünü izleyeceği öngörülüyor. Yeni yasal düzenleme gereği gaz depolama müşterilerinin kanunda belirtilen alt limitler doğrultusunda depolama yapmaları gerekmektedir. 1 Nisan 2025'e kadar geçerli olacak düzenleme kapsamında, doğal gaz arzı için kritik dönemin başlangıcı olan 1 Ekim'e kadar gaz depolama tesislerinin ve yeraltı mağaralarının %80 oranında dolu olması sağlanacak. Söz konusu gerekli depolama oranı 1 Kasım itibariyle %90 ve 1 Şubat itibariyle %40 olarak belirlenmiştir.

Yasa, özellikle kış aylarında olası bir enerji arz güvenliği sorununun etkilerini azaltmak ve kritik dönemlerde gaz fiyatlarında spekülasyon oluşmasını önlemek için depolama oranlarını yüksek tutmayı hedefliyor. Bu doğrultuda kanun kapsamında belirlenen asgari depolama seviyelerine ulaşılmasını sağlamak için talimat, yasaklar ve para cezaları da belirlenmiştir.

Stratejik gaz altyapısı ve enerji yatırımlarının kamulaştırılmasına yönelik yeni enerji depolama kanununda herhangi bir hükmün bulunmamasını, enerji piyasalarına güven vermeyi amaçladığı şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak diğer yandan yeni yasanın hükümete enerji arz güvenliği endişesiyle müdahale yetkisi vermesi, Almanya'da enerji sektöründe piyasa odaklı yaklaşımın terk edildiği eleştirilerini de beraberinde getirdi. Bir diğer eleştiri noktası, kanunda mevcut sözleşmelerin yeni rejime uyarlanmasını öngören hükümlerdir. Mevcut sözleşmelerin kanunda öngörülen temel değişikliklere uyarlanmasında güçlükler olduğu değerlendirilmektedir.

Gazprom Germania tarafından işletilen doğal gaz depolama tesislerinin işletmesinin, ülkede enerji arz güvenliğinin tam olarak sağlanması gerektiği gerekçesiyle Almanya'nın enerji şebekesi düzenleyicisi (Bundesnetzagentur) tarafından devralındığı biliniyor. Söz konusu kamulaştırmanın Almanya'nın enerji güvenliğine nasıl katkı sağlayacağı

konusunda sorular var. Alınacak bu tür kararların enerji piyasasında güvensizliğe yol açacağı ve mevcut krizin boyutlarını derinleştirmekten öteye geçemeyeceği söylenebilir.

Alman enerji sektörünün aşmaya çalıştığı krizi anlamak, yasanın aldığı önlemleri ve hedeflediği kazanımları anlamak açısından önemli. Almanya'nın toplam gaz depolama kapasitesi yaklaşık 24 milyar metreküp ve bu miktar ülkenin yıllık iç tüketiminin dörtte birine tekabül ediyor. Geçen Mart ayında ülkenin gaz rezervlerinin toplam kapasiteye göre %25 seviyesinde olduğu bildirilmişti.

Söz konusu yasa, zamanlaması dikkate alındığında, Almanya'nın iç pazarına gaz arzı açısından yetersiz kalan rezervlerin güçlendirilmesine odaklanıyor. Ancak mevzuat, Almanya'nın en büyük enerji tedarikçisinin hala Rusya olduğu ana sorunun kökenini görmezden geliyor. Mevcut tutarsızlığın boyutunu ortaya çıkarmak için Almanya'nın Nord Stream 2 boru hattı projesini dondurduğunu hatırlatmakta fayda var. Ayrıca aktif Kuzey Akım 1 boru hattından yapılacak sevkiyatların durdurulması önerileri Avrupa Birliği'nin gündeminde yer almaya başladı. Bu koşullar doğrultusunda ise Alman şirketlerine yasal düzenlemelerle büyük miktarlarda gaz depolama zorunluluğu getirilerek sürekli bir doğal gaz alımının sağlanmasının sürdürülebilir olup olmadığı tartışmalıdır.

Rus gazına alternatif olarak LNG yollarına yapılan vurgunun Alman tüketicilere nispeten ucuz gaz sağlama potansiyeline sahip olup olmadığı Alman politika yapıcılar tarafından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Avrupa'nın LNG terminallerinin hiçbiri Almanya'da bulunmuyor ve Avrupa ülkeleri mevcut terminalleri doğrultusunda maksimum kapasitede LNG ithal etseler bile Rusya boru hattı gazının yaklaşık yarısını karşılayabiliyorlar. Buna ek olarak, LNG'nin Rus gazına alternatif olmasının bir diğer zorluğu da altyapı gereksinimlerinin yetersizliğidir . çünkü Avrupa'ya ulaşan LNG'nin gazlaştırılması ve terminallerden talep merkezlerine ulaştırılması için mevcut boru hatlarında önemli kapasite artışlarının yanı sıra ülkeler arasında yeni arabağlantıların inşa edilmesi gerekiyor.

Sonuç olarak, mevcut yasal düzenlemelerin uygulanması ile verimli ve duyarlı enerji politikalarının tasarlanması arasında güçlü bir bağlantı olmasına rağmen, yasal düzenlemelerin başarısı kesinlikle enerji stratejilerinin tutarlılığına bağlıdır. 1 Mayıs'ta yürürlüğe girecek olan Alman gaz depolama yasası, ülkelerin enerji yol haritalarını belirlerken politika yapıcıların incelemesinde fayda var. Alman enerji piyasasının alışık olmadığı olağanüstü hükümler içeren yasa, içeriği açısından değerlendirildiğinde Avrupa'daki enerji krizinin boyutlarını gözler önüne seriyor. Mevcut koşullarda benzer yasal düzenlemelerin diğer Avrupa ülkelerinde de uygulanmasının kaçınılmaz olduğu öngörülebilir.

Türkiye'de Gıda Enflasyonunun Nedenleri

Nur Durmaz

Ülkemizdeki ekonomik açıdan düşüşün getirdiği sorunlardan biri olan gıda enflasyonu maalesef birçok insanın hayatını olumsuz bir yönde etkilemektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisini hissettiğimiz bu zamanlarda, gıda fiyatları hayli artmaktadır. Özellikle buğday, arpa, ayçiçeği gibi ürünlerin ithalatı göz önüne alındığında, bu savaş ülkemizin tarım sektörü için bir risk oluşturmaktadır. TÜİK'e göre buğday ithalatının yüzde 86'sı Rusya'dan gerçekleştirilmiştir. Gene TÜİK verilerine göre, işlenmemiş gıda ürünleri, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç Tüketici Fiyat Endeksine (TÜFE) göre 2022 yılı Mart ayında Şubat ayına göre %4,24, 2021 yılının Aralık ayına göre %16,38 ve 2020 yılının Aralık ayına göre de %51,34'lük artış görülmüştür. Bu artışların tek nedeni sadece Rusya-Ukrayna savaşı değildir.

2022 yılının Mart ayında, Yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) çok fazla artış göstermiştir. Yurt içi üretici fiyat endeksi, yurtiçi ticaretindeki ürünlerin tüketim, ara ve sermaye malları ile enerji sektöründeki fiyat değişimlerini ölçen endekstir. Yurtiçi üretim maliyeti Şubat ayına göre %9.19 artarken, 2021 yılının Aralık ayına göre %29,31 ve 2021 yılının Aralık ayına göre %114,97 oranında artış göstermiştir. Bu sayılar hayli yüksek olmakla birlikte, gıda ürünleri Yi-ÜFE yıllık değişim oranı ise %92,39'dir. Yani normalde 2021 yılında 1 liraya üretildiği varsayılan bir meyvenin üretim maliyeti, 2022 yılında 2 liraya çıkmıştır. Bu noktada markete gelene kadar 5 liraya alınan bir ürünün bugün 10 liraya alınması gayet doğaldır. Fiyat artışları oranında listenin en üstünde ortalama olarak yıllık %206,8 fiyat artışı ile patates geliyor, ikinci sırada ise %193,2 ile salatalık bulunuyor. Listede en üst sırada yer alan diğer gıda ürünleri ise patlıcan, kabak ve dereotudur.

Tarım-GFE'de (Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi) de bu yıl artık görülmüştür. Tarımsal girdi fiyat endeksi (Tarım-GFE), tarım yapanların, üretim ve yatırım amaçlı satın almış olduğu girdilerin maliyet unsuru olarak değişkenliğini izleyen bir göstergedir. 2022 yılı Şubat ayında bundan önceki aya göre %16,69, bundan önceki senenin Aralık ayına göre %28,50, bundan önceki senenin aynı ayına göre %80,99 ve on iki aylık ortalamalar göre %36,85 artış gerçekleşmiştir.

Ana gruplarda bir önceki aya göre tarımda yatırıma katkı sağlayan mal ve hizmet endeksi geçen aya göre %9,60, geçen yılı göre %17,69 artmıştır. 2020 yılına göre ise tarımsal yatırıma katkı sağlayan mal ve hizmet indeksi %47,24, tarımda kullanılan mal ve hizmet endeksi toplamda %86,59 artmıştır. Yıllık artışın düşük olduğu alt gruplar sırasıyla, %23,88 ile veteriner harcamaları ve %27,91 ile malzemeler oldu. Buna karşılık, yıllık artışın yüksek olduğu alt gruplar

ise sırasıyla, %23,88 ile veteriner harcamaları ve %27,91 ile malzemeler yıllık artışın en az olduğu alt gruplardan olurken, %138,11 ile gübre ile toprak geliştiriciler ve %121,77 ile enerji ile yağlar yıllık artışın en fazla olduğu alt gruplar oldu. Bu ürün ve hizmetlerdeki fiyat artış oranı, YÜ-ÜFE'yi doğrudan etkilemekte, bu da vatandaşların cebini artan enfeksiyonlarla birlikte etkilemektedir. Üretim maliyetlerindeki artışla birlikte ürün azalımı yaşanırken, aynı zamanda işsizlik oranı da artabilir. Bu konuda, Türkiye'nin üretimini artırmak için farklı politikalara başvurması gerekmektedir.

YD-ÜFE (Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi) belirli bir dönemde üretimi yapılan ve yurt dışına satışa konu olan ürünlerin üretici fiyatlarının zaman içinde değişimlerini ölçen fiyat endeksidir. YD-ÜFE 2022 yılı Şubat ayında bir önceki aya göre %2,35, bir önceki yıla göre %5,68, bir önceki yılın aynı ayına göre %106,13 ile artarak yeni bir rekora imza atmıştır. Bu artış, gıda sektörünü de önemli açıdan etkileyerek %105,51 ile TÜİK verilerinde yerini almıştır. ÜFE, sanayi sektörü için yurt içi ve dışında ayrı ayrı üretilmektedir. Bu Avrupa Birliğinin Kısa Dönemli İş İstatistikleri Metodolojisine göre yapılmaktadır. Politika yapıcılar ve bilgi toplamak isteyen bireyler için daha kapsamlı bir Üretici Fiyat Endeksi sağlamak ve Avrupa Birliği standartları ile tam uyumlu ve karşılaştırılabilir yeterli istatistikleri sağlamak için Yurt Dışı Fiyat Endeksi geliştirilmiştir. Fakat sanayi sektörü bir noktada gıda sektörü ile iç içe olduğu için, birbirlerinin fiyat endekslerini etkilemektedirler. Aynı zamanda, 2019'un ilk çeyreği ve 2020'nin son çeyreğine ilişkin spekülatif faaliyetlerin etkileri kamuoyunda ön plana çıktı ve bunu ortadan kaldırmak için hükümet tarafından bazı önlemler alındı. Bu ve benzeri spekülatif faaliyetler sadece gıda fiyatlarını artırmakla kalmamış, aynı zamanda fazladan kar elde etmek için stok yapanların da zarar etmesine neden olmuştur.

Yİ-ÜFE, YD-ÜFE ve Tarım-GFE gıda enflasyonunun tek nedenleri değildir. Buna 2020: COVID-19 Pandemisi de eklenebilir. 2020'de COVID-19 salgını gıda fiyatlarını %3,3 oranında artışa sebep olmuştur, Dolar ve Euro dövizlerinin artması, YD VE Yİ-ÜFE'yi arttırdığı için aralarında doğrudan bir ilişki vardır. Bunların önüne geçmek için Türkiye'nin ihracat ve ithalat yaptığı ülkelerle olan politikalara dikkat etmesi, artan fiyat artışının önüne geçmek için yerel ve uluslararası seviyede harekete geçmesi gerekmektedir.

Ülkeler Lanetli Olabilir Mi?: Doğal Kaynak Laneti

Büşra Selin Kartal

Dünya çapında doğal kaynaklar açısından zengin birçok ülkede, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri gibi demokrasinin iyi bir yere sahip olmadığı görülmüştür. Ayrıca bazı durumlarda bu ülkelerin bol doğal kaynak rezervlerinden beklenen ekonomik gelişmeye sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Literatürde doğal kaynaklar ile ekonomik gelişmenin zıt etkisinin gözlemlenmesiyle ortaya atılan "Doğal Kaynak Laneti" terimi, doğal kaynakların (özellikle petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının) bolluğunun olumsuz etkileri olarak açıklanabilir. Beklenenin aksine ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi koşulları üzerinde rantların büyük ölçüde devletlerin gelirlerini sağladığı rantçı devletler, bu durumu yaşayan ülkelerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Doğal Kaynak Laneti yaşayan ülkeler, gelirlerini çoğunlukla doğal kaynaklardan elde edilen rantlarla elde ederken, alternatif olarak ikincil bir sektör geliştirmelerine gerek yoktur. Bu nedenle diğer sektörleri besleyecek eğitim ve Ar-Ge çalışmalarına gereken önem verilmemektedir.

Devletlerin zayıf kaynak yönetimi, yolsuzluk, kaynakların eşitsiz dağılımı ve dış müdahale gibi Kaynak Laneti'ni oluşturan birçok nedenin yanı sıra, bu lanet bir ülke için yıkıcı olabilir. Birincil sonuç, kaynak fazlalığı şansına sahipken, yeterince ve ekonomik olarak gelişememektir. Dünya petrol rezervlerinin neredeyse %80'ine sahip olan OPEC ülkeleri arasında GSYİH'si en yüksek ilk 10 ülke arasında tek bir ülke yok. Ayrıca, bu ülkelerin GSYİH büyümesi beklenen bir oranda gözlenmemiştir. GSYİH Yıllık Büyüme Hızı incelendiğinde, bu ülkelerin hiçbiri ilk 10 ülke arasında yer almıyor. Petrol zengini OPEC ülkeleri hariç, diğer kaynak zengini ülkeler incelendiğinde durum daha da kötü. Örneğin, Rusya ve Çin ile yakın ilişkiler geliştiren Orta Asya ülkelerinin ekonomik göstergeleri çok geride (Son zamanlarda ekonomik büyümede iyileşme gösterseler de). Elbette bu veriler, bu ülkelerin tamamen geri kalmış olduğunu göstermek için yeterli değil. Belki akıllara ülkedeki gelir dağılımının eşitliği gelebilir. Diğer bir deyişle, yüksek GSYİH verilerinin olmamasına rağmen, ekonomileri büyük ölçüde doğal kaynaklara ve ilgili sektörlere dayalı olan bu ülkelerin, gelirlerini eşit dağıtarak halkına refah sundukları düşünülebilir. OPEC ülkelerinin gelir eşitliğini ölçen Gini katsayılarına bakıldığında bazılarının son verilere göre (özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) iyi

performans gösterdiği söylenebilir.

Gelir eşitliği kulağa hoş gelse de otokratik rejimler tarafından statükoyu korumak için kullanılabilir. Gelir eşitsizliğinden kaynaklanan kamu hoşnutsuzluğu demokratikleşme hareketlerinin itici gücü olabilirken, halkın çoğunluğunun yüksek ve sırasıyla eşit gelire sahip olması, otokratik de olsa rejimi tatmin etmektedir. Ayrıca, kamu harcamaları için kamudan vergi alınmasına ihtiyaç duyulmaması (kaynakların kamulaştırılması durumlarında daha sık görülür) devletin temsil ve sorumluluğunu gereksiz kılmakta ve rejim meşruiyet sağlamak için harekete geçmek zorunda hissetmemektedir. Halk ile yönetenler arasındaki bu ekonomik bağın kopması sonucunda demokratik kurumlar kurulamaz ve kurulsalar bile gerektiği gibi işleyemezler. Bu kurumların en önemlisi, sivil toplumun gelişmemişliği veya zayıflığı, demokrasinin başarısızlığında önemli bir faktördür. Bu iddiayı desteklemek için, Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinin hiçbirinde tam demokratik hükümetler yoktur (çoğu otoriter olarak sınıflandırılmıştır). Bu durum Latin Amerika ülkelerinde de aynıdır. (Uruguay ve Kosta Rika istisna olmakla birlikte, bu ülkelerin doğal kaynakları GSYİH'lerinde büyük bir paya sahip değildir.) Ayrıca, az gelişmiş kaynak zengini ülkelerin çoğu, siyasi haklar ve sivil özgürlükler açısından özgür olarak sınıflandırılmamaktadır.

Peki bu bir çıkmaz mı, yoksa ondan kurtulmanın yolları var mı? Tabii ki, tüm doğal kaynaklar açısından zengin ülkeler bu lanetten zarar görmedi. Örneğin Kanada, ABD ve Norveç gibi İskandinav ülkeleri hem demokratikleşmiş hem de yüksek bir ekonomik gelişme göstermektedir. Ayrıca Rusya ve Çin gibi ekonomide gelişmiş ancak demokrasi açısından oldukça sorunlu ülkeler var. Bu ülkelerin kaynak yönetimi ve lanetten kurtulmak için uyguladıkları politikalar incelendiğinde, demokratikleşmek ve ekonomilerini geliştirmek isteyen ülkeler için bazı yollar önerilebilir. Öncelikle bu ülkelerin ekonomi politikalarını köklü bir şekilde değiştirmeleri gerekiyor. Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı, Maden Sanayii Şeffaflık Girişimi ve Kimberley Süreci Sertifikasyon Programı gibi birçok uluslararası kuruluş, daha iyi kaynak yönetimi oluşturarak bu durumu ortadan kaldırmak isteyen ülkelere yardımcı olmak için programlar başlattı. Diğer bir yol ise tüm ekonomik faaliyetlerin tek bir sektörde toplanmaması ve kaynaklara

bağımlı kalmaması için sektörel dağılımın artırılması ve ekonomik çeşitliliğin sağlanması olacaktır. Bu sayede ülke ekonomisi kaynak fiyatlarındaki dalgalanmalardan daha az etkilenecektir. Aynı zamanda sektördeki çeşitlilik de demokratikleşme fırsatı yaratacaktır (Sendikaların güçlendirilmesi, farklı meslek gruplarının örgütlenmesi, devletin talep ve ihtiyaçlarının çeşitlendirilmesi vb.). Her ne kadar enerji kaynakları açısından zengin olsalar da enerji sektörünü de çeşitlendirmeleri gerekiyor. Diğer bir yöntem ise Norveç örneğinde olduğu gibi doğal kaynak gelirleri için fon oluşturmaktır. Ülke, resmi olarak Norveç Kuzey Denizi'nde keşfedilen büyük miktarda petrolün adını taşıyan Global Devlet Emeklilik Fonu'nu kurdu. Ekonomisini petroldeki dalgalanmalardan korumayı hedefleyen bu fon, aynı zamanda uzun vadeli tasarruflar sağlayarak gelecek nesillerin de gelirden faydalanmasını hedefliyor. Bu sayede gelir, lüks ve aşırı harcama için kullanılmadan bir yatırım aracı olarak değerlendirilir. Laneti aşmak için bir diğer önemli nokta da nüfusa göre gelir dağılımını kontrol etmektir. Gelirin tek bir gruba yayılmasını önlemek önemlidir. Bazı durumlarda, kaynağı millileştirmek yerine kapitalist ekonomiye girmek iyi bir seçim olacaktır. Bu şekilde bireylerin yönetimde söz sahibi olmalarına da olanak sağlanmaktadır.

Ülkelerin ekonomik kalkınması ve demokratikleşmesi konusunda çok zengin bir literatür var, dolayısıyla bu yollar çeşitlendirilebilir. Kaynak zengini ülkelerin ekonomik kalkınmayı ve mümkünse demokratik yollarla sağlamaları, vatandaşları ve tüm uluslararası toplum için önemlidir. Bu sayede ülkeler kısa vadeli ekonomik gelişmelere değil, uzun vadeli sürdürülebilir ekonomilere ulaşabileceklerdir. Aynı zamanda hem vatandaşlar hem de gelecek nesil doğal kaynaklardan faydalanacak ki bu bir şanstır.

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi

Enerji Politikaları Araştırma Merkezi

bilkenteprc.com